

### 3. ZÁKLADNÍ TENDENCE VÝVOJE EUROREGIONU KRUŠNOHOŘÍ V LETECH 1998 AŽ 2002

#### Obyvatelstvo a rozloha

Euroregion Krušnohoří se rozprostírá na ploše 5 202 km<sup>2</sup> a k 31. 12. 2002 zde žilo 874 668 obyvatel. Českou část euroregionu tvoří území čtyř okresů (Chomutov, Louny, Most Teplice), které zaujímají plochu 2 989 km<sup>2</sup> a podílejí se tak z 57,5 % na celkové rozloze euroregionu. Německou část tvoří také čtyři okresy (Annaberg, Freiberg, Mittlerer Erzgebirgskreis, Stollberg) o rozloze 2 213 km<sup>2</sup> a z celkového území euroregionu zaujímají 42,5 %.

V roce 2002 žilo v české části 453 995 obyvatel, což je 51,9 % z celkového počtu obyvatel euroregionu, německá část měla 420 673 obyvatel (48,1 %). Z hlediska vývoje můžeme v poslední době sledovat výrazný pokles obyvatelstva v německé části euroregionu, kde se od roku 1998 do roku 2002 snížil počet obyvatel o 16 413 lidí (tj. o 3,8 %). Meziroční úbytek obyvatel se tak v této části v posledních letech pohyboval okolo 1 %. V české části euroregionu se v letech 1998 – 2002 počet obyvatel také snížil, ale úbytek během těchto pěti let představoval pouze 1,4 % (6 228 osob). Celkově se počet obyvatel v euroregionu během let 1998 - 2002 snížil o 22 641 osob (tj. o 2,5 %).

Z hlediska struktury obyvatel žilo k 31. 12. 2002 v euroregionu celkem 427 920 mužů (48,9 %) a 446 748 žen (51,1 %). Toto procentuální rozložení počtu mužů a žen vyjadřuje zároveň i strukturu populace v obou částech euroregionu. V období let 1998 až 2002 klesl počet mužů v české části o 4 026 osob (tj. o 1,8 %), v německé části o 6 557 osob (tj. o 3,1 %). Ve vývoji počtu žen došlo ve zmiňovaném období k výraznějšímu poklesu především na německé straně, kde úbytek činil 9 856 osob tedy 4,4 %. Na české straně nebyl pokles počtu žen tak velký a činil 2 202 osob (0,9 %). Počet žen připadajících na 1 000 mužů, ukázal v obou částech euroregionu převahu žen, i když v německé části ve sledovaném období let 1998 - 2002 meziročně klesal, v české části naopak v tomto období mírně rostl.

#### Přirozený přírůstek obyvatel

V německé části euroregionu se rodí méně dětí než v části české. Počty živě narozených na 1 000 obyvatel se na německém území v letech 1998 až 2002 pohybovaly v rozmezí 6,8 -7,3 osob, přičemž česká strana vykazuje hodnoty mezi 9,4 - 9,9 osob. Vzhledem k tomu, že počet zemřelých připadajících na 1 000 obyvatel je na obou stranách euroregionu přibližně shodný, ubylo na německé straně ve sledovaném období (1998 až 2002) přirozenou měnou více obyvatel než na straně české.

Nejvíce dětí se za rok 2002 narodilo v okrese Chomutov (1 280) a v okrese Freiberg (1 099). Naopak nejmenší počet novorozenců byl zaznamenán v roce 2002 v okrese Louny (843) a v okrese Stollberg (614). V roce 2002 činil přirozený přírůstek na 1 000 obyvatel v německé části -4,3 osob a v české části měl hodnotu -1,5 osob. Záporné hodnoty tohoto ukazatele dokumentují to, že v obou částech euroregionu zemřelo v tomto roce více obyvatel, než kolik dětí se zde narodilo.

Podíváme-li se na počty zemřelých v letech 1998 až 2002, vykazuje německá část euroregionu klesající tendenci, což nelze říci o české části. V roce 2002 zemřelo na německé straně 4 803 osob a oproti roku 1998 tak došlo ke snížení o 294 osob tj. o 5,8 %. V české části euroregionu v roce 2002 zemřelo 5 103 osob, což znamenalo nárůst od roku 1998 o 87 osob (tj. o 1,7 %).

Podle příčin smrti umírá více lidí na rakovinu v české části než v německé. Počet zemřelých na zhoubné novotvary připadajících na 1 000 obyvatel činil v roce 2002 na české straně 3,2 osob, zatímco v německé části jen 2,7 osob. Nejvyšší podíl osob zemřelých na rakovinu v roce 2002 vykazuje okres Most, v německé části okres Stollberg. Naopak u počtu zemřelých na nemoci oběhové soustavy vykazuje o něco nižší hodnoty česká část euroregionu. V roce 2002 zemřelo na toto onemocnění na českém území 2 687 lidí, což v přepočtu na 1 000 obyvatel činilo 5,9 osob, v německé části to bylo 6,1 osob. Ve stejném roce byl nejvyšší podíl zemřelých na nemoci oběhové soustavy v okrese Teplice a na německé straně v okrese Annaberg.

#### Migrace obyvatelstva

Během sledovaného období let 1998 – 2002 v české části převyšoval počet přistěhovalých počet vystěhovalých. Přírůstek stěhováním se tak v české části euroregionu pohyboval neustále v kladných hodnotách, narozdíl od německé části, kde počet vystěhovalých byl větší než počet přistěhovalých. Nulový přírůstek stěhováním vykazovala německá strana pouze v roce 1998, v následujících letech pak saldo migrace kleslo do záporných hodnot. V roce 2002 činil přírůstek stěhováním na 1 000 obyvatel na německé straně -6,5 osob, česká část vykazovala v tomto roce hodnotu 1,9 osob. Hodnoty přistěhovalých

a vystěhovalých v celém euroregionu dokládají fakt, že během posledních let obyvatelé z euroregionu spíše odcházejí, zvláště pak na německé straně.

### **Celkový přírůstek obyvatel**

Celkový přírůstek obyvatel jasně ukazuje na skutečnost, že německá část euroregionu se postupem času vylidňuje, neboť hodnota tohoto ukazatele je záporná a meziročně se neustále snižuje. V roce 1998 činil celkový přírůstek na 1 000 obyvatel na německé straně -4,8 osob, ale už v roce 2002 tato hodnota dosáhla -11 osob. Na české straně se celkový přírůstek na 1 000 obyvatel ve sledovaném období let 1998 – 2002 příliš neměnil a pohyboval se kolem hodnoty 1. V celém euroregionu můžeme tedy zaznamenat trvalý pokles obyvatel, zapříčiněný klesající porodností a nepříznivým vývojem migračního salda.

### **Věková struktura obyvatelstva**

Věkové složení obyvatel je v posledních letech nejvíce ovlivněno poklesem počtu narozených dětí. V české části euroregionu připadlo v roce 2002 na tisíc obyvatel 10 živě narozených dětí, v německé části však připadá na tisíc obyvatel jen 7 živě narozených dětí. V důsledku této nízké porodnosti vykazuje především německá část euroregionu nižší podíl věkové skupiny obyvatel 0 – 14 let.

V roce 1998 žilo na německém území 61 416 dětí ve věku do 14 let, což činilo 14,1 % z celkového počtu obyvatel. Do roku 2002 se tento počet snížil na 49 441 dětí a představoval tak jen 11,8 % z celkového počtu obyvatel. V české části euroregionu jsou čísla o něco příznivější, ve stejném období poklesl počet dětí z 17,9 % v roce 1998 na 16,5 % v roce 2002.

Podíl obyvatel starších 65 let se zvyšuje v obou částech euroregionu, ale jeho nárůst na německé straně je daleko výraznější a v současné době je zde téměř dvakrát více obyvatel v poproduktivním věku než v české části euroregionu.

Počet obyvatel v produktivním věku je na německé straně také nižší než na české. V roce 2002 tvořily osoby ve věku 15 - 64 let v německé části 67,9 %, v české části 71,6 %. Nejvyšší podíl obyvatel v produktivním věku vykazoval okres Chomutov (72,3 %), v německé části okres Annaberg s 68,1 % obyvatel ve věku 15 - 64 let.

Jednou z možností, jak vyjádřit stárnutí obyvatelstva, je tzv. index stáří, což je počet osob nad 65 let věku připadající na sto dětí ve věku do 14 let. V české části euroregionu se tento ukazatel v rozmezí let 1998 až 2002 pohyboval v hodnotách od 65 do 72. Na německé straně je situace daleko nepříznivější, neboť index stáří zde vysoce přesahuje hodnotu 100. V roce 1998 připadlo v německé části euroregionu na sto dětí 128 osob starších 65 let, v roce 2002 jich však bylo už 173. Údaje ukazují na nezvratný fakt, že populace v německé části euroregionu stárne podstatně rychleji než v části české. V německém okrese Stollberg dosáhla v roce 2002 hodnota tohoto indexu 191, což znamená, že na jedno dítě v tomto okrese připadají téměř dvě osoby starší 65 let. Na české straně byl nejvyšší index stáří zaznamenán v okrese Louny, kde na 100 dětí ve věku do 14 let připadlo 78 osob starších 65 let.

V celém euroregionu můžeme v letech 1998 až 2002 zaznamenat, že podíly nejmladšího obyvatelstva ve věkové skupině 0 - 14 let meziročně klesaly a naopak podíly obyvatel vyšších věkových skupin vzrůstaly, neboť všeobecným trendem současné doby je, že se lidé dožívají vyššího věku, klesá úmrtnost a prodlužuje se střední délka života.

### **Sňatky**

Sňatečnost v České republice není vysoká, přesto však převyšuje evropský průměr. Na českém území euroregionu vstupuje do manželství podstatně více osob než v části německé. V letech 1998 až 2002 se počet sňatků v české části euroregionu pohyboval v průměru okolo 2 300 za rok. Na německé straně se ve výše uvedených pěti letech uzavíralo ročně okolo 1 600 manželství. Počet sňatků na 1 000 obyvatel se v letech 1998 až 2002 v české části pohyboval okolo hodnoty 5,2 kdežto v německé části okolo 3,8. Největší počet uzavřených manželství připadajících na 1 000 obyvatel vykazoval v roce 2002 okres Louny (5,6) a v německé části okres Freiberg (5,1). Naopak nejméně sňatků na 1 000 obyvatel vykazovaly v roce 2002 okresy Most (5,2), Teplice (5,2) a Stolberg (2,7).

Z dlouhodobého hlediska dochází všeobecně ke snižování počtu sňatků, což se projevuje nárůstem počtu mladých lidí žijících v neformálních partnerských vztazích, a rovněž odkládáním sňatku do pozdějšího věku.

Dalším významným faktorem je i celkové klima ve společnosti, která svazek manželský pro soužití mladých lidí již nepovažuje za tolik důležitý, jak tomu bývalo v minulosti.

## **Rozvody**

Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi patří Česká republika mezi země s nadprůměrnou rozvodovostí. Tato skutečnost je patrná i v české části euroregionu, kde se rozvádí více manželství než v části německé. Ve sledovaném období 1998 - 2002 se počet rozvodů na české straně snížil pouze v roce 1999 v důsledku uplatňování některých ustanovení novelizovaného zákona o rodině, který vstoupil v platnost 1. 8. 1998. Díky těmto legislativním změnám došlo k prodloužení doby vyřízení již podaných žádostí o rozvod (zejména u párů s nezletilými dětmi). V roce 1998 připadlo na sto sňatků 88 rozvodů. Po již zmiňovaném roce 1999, kdy index rozvodovosti klesl na 45,5, došlo opět k jeho nárůstu na 73,5 v roce 2002.

Na německé straně euroregionu se počet rozvedených manželství ve sledovaných pěti letech prakticky nezměnil. V roce 1998 tam připadlo 1,8 rozvodů na 1 000 obyvatel, v roce 2002 to bylo 1,9 a index rozvodovosti činil 49,3. Nejvyšší rozvodovost byla v roce 2002 zaznamenána v okrese Louny, kde index rozvodovosti dosáhl 79,4. V německé části ve stejném roce připadá prvenství okresu Stollberg, kde index rozvodovosti činil 62,2. Naopak nejmenší rozvodovost v tomto roce byla v okresech Chomutov (67,5) a Freiberg (40,9).

## **Nezaměstnanost**

V období sledovaných let 1998 až 2002 se nezaměstnanost v euroregionu neustále zvyšovala. Ke konci roku 2002 bylo v české části evidováno 46 449 nezaměstnaných, což představovalo zvýšení oproti roku 1998 o 13 267 osob (tj. o 40 %). Na německé straně nebyl ve výše zmiňovaném období nárůst počtu nezaměstnaných tak velký. Ke konci roku 2002 měla německá strana 38 227 nezaměstnaných, což představovalo zvýšení oproti roku 1998 jen o 2 363 osob tj. o 6,6 %.

Podíl žen na celkovém počtu nezaměstnaných ve sledovaném období let 1998 až 2002 klesal v obou částech euroregionu, i když výraznějšího poklesu dosáhla německá strana. V roce 1998 hledalo v německé části práci 58,6 % žen, v roce 2002 jich bylo 52,7 %. K poslednímu dni roku 2002 tvořily nezaměstnané ženy v české části polovinu celkového počtu nezaměstnaných a oproti roku 1998 došlo ke snížení jen o 2,5 procentního bodu.

Ve věkové kategorii do 25 let má česká část euroregionu dvakrát vyšší podíl nezaměstnaných než německá strana. V roce 2002 se podílely osoby této nižší věkové kategorie na celkovém počtu nezaměstnaných 24,7 % narozdíl od německé strany, kde tento podíl činil 12 %. Z hlediska vývoje můžeme v české části pozorovat klesající podíl mladistvých nezaměstnaných v letech 1998 - 2002 (o 7,8 procentního bodu). Situace na německé straně je však zcela odlišná, zde nám vývoj ukazuje mírný vzestup podílu nezaměstnaných do 25 let z 10,4 % v roce 1998 na 12 % v roce 2002. K okresům s nejvyšším podílem mladistvých nezaměstnaných v roce 2002 patří Most s 25,7 % a na německé straně jsou to okresy Annaberg a Freiberg, kde podíl nezaměstnaných do 25 let činil 12,7 % z celkového počtu nezaměstnaných.

Věková struktura obyvatel euroregionu, která se vyznačuje vyšším podílem starších osob v německé části než v české, se také odráží v počtech nezaměstnaných starších věkových skupin. Zatímco podíl nezaměstnaných ve věku nad 55 let v roce 2002 činil v české části 5,7 %, na německé straně euroregionu tvořila tato kategorie osob už 13,5 % z celkového počtu nezaměstnaných. Přestože v německé části hledá práci větší počet starších lidí než na straně české, klesl zde podíl nezaměstnaných nad 55 let z celkového počtu nezaměstnaných v letech 1998 - 2002 o 3,8 procentního bodu, což nelze říci o české části, kde naopak v této věkové kategorii lze pozorovat nárůst o 3 %.

Počet dlouhodobě nezaměstnaných (nad 12 měsíců) stoupal v letech 1998 až 2002 na obou stranách euroregionu a to jak absolutně tak relativně. K poslednímu dni roku 1998 bylo na českém území euroregionu evidováno 11 351 osob, které byly bez práce déle než 1 rok. V roce 2002 stoupl tento počet až na 23 347 osob, což znamenalo nárůst o více než dvojnásobek. Z hlediska podílu dlouhodobě nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných byl od roku 1998 do roku 2002 zaznamenán vzestup o 16,1 %. V roce 1998 tvořili dlouhodobě nezaměstnaní v české části 34,2 % z celkového počtu nezaměstnaných, v roce 2002 už 50,3 %. Z celého euroregionu patří jasně prvenství okresu Most, kde v roce 2002 dosáhl podíl dlouhodobě nezaměstnaných hodnoty 57,7 %.

Německá strana zaznamenala v letech 1998 - 2002 nárůst počtu dlouhodobě nezaměstnaných z 10 800 v roce 1998 na 14 537 v roce 2002 tj. o 34,6 %, ale z hlediska podílu této kategorie osob na celkovém počtu nezaměstnaných došlo v průběhu sledovaných pěti let ke zvýšení jen o 7,9 procentního bodu.

Míra nezaměstnanosti v české části euroregionu zaznamenala v letech 1998 - 2002 výraznější vzestup než strana německá. V roce 1998 činila míra nezaměstnanosti v české části 14,7 %, ale v roce 2002 již 19,1 %, což znamenalo zvýšení o 4,4 %. V německé části euroregionu se míra nezaměstnanosti zvýšila pouze o 0,5 % a v průběhu sledovaných pěti let se pohybovala okolo 18 %.